

Een korte spanne dekt dit floors
Uw oogen voor zijn majesteit. —
Toen voelden zij zich heengeleid
Gelukkig en jaloersch

Nóg stelt Gij tusschen ons de wolk,
Schoon haar Uw heilig vuur doorglom.
O, wanneer stórt Gij tot Uw volk?
Kom, Heere Jezus, kom!

Opmerkelijk is in dit vers de tijd-wisseling. De beide eerste regels brengen ons bij de discipelen op den Olijfborg, die den Hemelvaart aanschouwen. 't Is het oogenblik van het gebeuren zelf. En dan volgen onmiddellijk twee regels in den voltooid tegenwoordigen tijd, terwijl de tweede strophe inzet in den onvoltooid verleden tijd.

Klaarblijkelijk is het de bedoeling van den dichter daarin de verschillende feiten in hun eigen karakter te doen spreken. Tusschen de regels van de eerste strophe is het moment, dat de hemelvaart is geschied. De discipelen, die den Heiland zien opvaren in de beide eerste regels, zien Hem niet meer: het is voorbij: en ze staan bedroefd en verbaasd bij elkaar. En nu brengt de dichter het voltooide van Christus' zijde en het momenteel van den toestand der discipelen bijeen, door ineens over te gaan in den tijd die dat uitdrukt, den voltooid tegenwoordigen.

Dan vertelt hij het verdere verloop in de twee volgende strophes, waarvan de vier enjambeerende regels het woord van den Engel mededeelen. Dus gebruikt hij den tijd van het verhalende, den onvoltooid verleden tijd. En in de slotstrophe, die op het tegenwoordige, het nu betrekking heeft, bedient hij zich weer van den daárbij passenden tijd: den tegenwoordigen.

Ik wijs hierop, omdat we er een kleurnuanceering in hebben, die het vers bewogen maakt, zooals de stemming der discipelen bewogen is geweest. En dat het die stemming weet te treffen, is de technische verdienste (men lette ook op de wisseling van rythme en rijm).

Maar bovenal vestig ik er de aandacht op, dat het vers in zijn eigenlijkheid is een worsteling naar Christus heen. De laatste strophe spreekt dat duidelijk uit.

En bij dat alles blijft het eenvoudig en onmiddellijk verstaanbaar.

Wie het rustig leest, zal het gemakkelijk verstaan en ervan genieten.

C. T.

III ZIELKUNDE III

De methode aangaande het bewijs uit de Schrift.

I.

Gelijk wij een vorig maal zeiden, willen wij thans de methode, volgens welke in het door ons besproken boek met de Schrift bepaalde stellingen worden bewezen, aan een nader onderzoek onderwerpen.

Het gaat dus thans nog niet over de vraag of de door den schrijver geponeerde stellingen juist zijn.

Nu is alleen nog maar de vraag aan de orde, of de wijze waarop hij den Bijbel gebruikt om zijn stellingen te bewijzen, onze instemming kan hebben.

POPULAIR-WETEN- SCHAPPELJKE SCHEISEN

De bedreigde Bulgings-n.

II.

Na deze inleiding een enkel woord over het grammaticale genus. Niet zonder reden merkt Dr Josselin de Jong op in zijn proefschrift¹⁾: „als men de vele onbevredigde hypothesen over het grammatisch geslacht bestudeert, ziet men, dat bijna allen het er op aansturen, de geslachtsonderscheiding als zoodanig weg te redeneeren”.

Er is echter een rij van taalgeleerden die inderdaad onmiddellijk en oorspronkelijk verband tusschen sexe en genus. Oudheid²⁾ en Middel-eeuwen³⁾ weten van innerlijken samenhang tusschen die beide. Uit den nieuweren tijd zouden we, om bij enkele bekende namen te blijven, Bilderdijk, Grimm, Van Ginneken en Josselin de Jong, zij het ook niet zonder zekere reserve, tot deze richting kunnen rekenen.

In meer dan één richting heeft men dezen weg verlaten. In de eerste plaats is het genus als een paar formeele zaak behandeld.

In meer deïstischen trant door het als een

Voorop ga deze omschrijving van onze opvatting:

Wanneer wij exegetiseeren, moeten wij secuur zijn. Wanneer wij ons op de Schrift beroepen, moeten wij dat doen met voorzichtigheid en in onderwerping aan de woorden der Schrift en dat onvoorwaardelijk. Daarbij moeten wij de Schrift met de Schrift verklaren.

Hoe staat het daarmee nu in het door ons besproken boek?¹⁾

Wij willen hiervan een paar voorbeelden geven. I. In een aantekening zegt de schrijver het volgende:²⁾

„Ten onrechte voert men tegen deze beschouwing somtijds aan, dat de Schrift toch ook zegt, dat het geloof „een gave Gods” is. Doch in deze plaats op welke men zich beroept (Efeze 2:7) ziet deze uitdrukking niet slechts op het geloof, maar wel degelijk ook op de levendmaking (vers 5 en 6).”

Wat lezen wij nu in Efeze 2:4—9?

4. „Maar God, die rijk is in barmhartigheid, door Zijne groote liefde, waarmede Hij ons liefgehad heeft;
5. ook toen wij dood waren door de misdaden, heeft ons levend gemaakt met Christus (uit genade zijt gij zalig geworden);
6. en heeft ons mede opgewekt, en heeft ons mede gezet in den hemel in Christus Jezus;
7. opdat Hij zoude betoonen in de toekomstige eeuwen den uitnemenden rijkdom Zijner genade, door de goedertierenheid over ons in Christus Jezus;
8. want uit genade zijt gij zalig geworden door het geloof, en dat niet uit U, het is Gods gave;
9. niet uit de werken, opdat niemand roeme.”

Volgens den schrijver zien de laatste vier woorden van vs 7 (bedoeld is klaarblijkelijk vers 8!) ook op hetgeen in de verzen 5 en 6 gezegd wordt. Ware het anders, dan zou dit naar het schijnt voor zijn gedachtengang moeilijkheden geven.

Maar nu lezen wij in de Kommentaar op den brief aan Efeze van Prof. van Leeuwen (Amsterdam 1925)³⁾, dat de woorden „en dat niet uit u, het is Gods gave” moeten beschouwd worden als nadere verklaring van de onmiddellijk voorafgaande woorden „door het geloof” en zelfs niet eens zien op vs 8a in zijn geheel. Aan deze kwestie wijdt deze kommentaar anderhalve pagina. Dat zij zouden kunnen slaan op de gedeelten vóór vs 8a, wordt zelfs niet eens in overweging genomen.

Trouwens, Prof. van Leeuwen betoogt hier niet iets, dat alleen een opvatting van hem is; ook andere commentaren zeggen, dat de zinsconstructie niet anders te verklaren is dan op de wijze als ook Prof. van Leeuwen doet.

Afgedacht nu van hetgeen de schrijver van het door ons besproken boek hier bewijzen wil, meenen wij toch dat de wijze, waarop hij hier een tekst verklaart om zodoende een moeilijkheid op te lossen ongeoorloofd is. We mogen een tekst niet min of meer willekeurig exegetiseeren!

* * *

II. De schrijver zegt, dat aan het Woord Gods de bepaling ontleend wordt van „wat nu eigenlijk religie is”. Hij zegt: „De Heilige Schrift duidt haar (de religie) als een „wandelen met God”, een

1) Dr D. H. Th. Vollenhoven, „Het Calvinisme en de reformatie van de wijsbegeerte”.

2) Aantekeningen, pag. 4, noot 15.

3) Een der deelen uit de bekende serie commentaren op het N. T. uitgegeven door de firma Bottenburg.

product van louter willekeur te zien; meer materialistisch door het te herleiden tot een in wezen morfologisch proces.

Wat het eerste betreft: reeds in de Oudheid vindt deze methode ingang⁴⁾ en de Grammaire Raisonnée van Port-Royal spint voort aan dien draad. Maar veel belangrijker werd de tweede methode, die van den positivist Brugmann.⁵⁾

De suffixen a, ie, i, zoo redeneert hij, hebben hun latere feminine beteekenis ontleend aan de omstandigheid dat ze optreden in enkele woorden die vrouwen aanduiden. Zoodat een woord als Lat. aqua eigenlijk ten onrechte vrouwelijk heet.

In hoofdzaak zijn het formeele oorzaken die de woorden tot bepaalde klassen samenvoegden, welke later, in strijd met haar oorsprong, met de sexen werden in verband gebracht. Wanneer iemand hem tegenwerpt dat de menschelijke fantasie in dichtkunst en mythologie toch ook haar genera kent, den dood als manlijk, de aarde als vrouwelijk voorstelt, zegt dit hem niets; die fantasie wordt juist door het grammatisch genus geleid!

Anderen, wier ziel geen vrede vond in de platvloersche explicaties van het formalisme, zochten de oplossing in psychologische, sociologische, ethnologische, magische, religieuze (maar steeds subjectieve) factoren: zoekers die plegen te zeilen op pantheïstisch kompas.

Hier zij slechts gewezen op Wundt en Gerlach

4) Vgl. Gerlach Royen, De Jongere Veranderingen van het Idg. nomen. Drieklassen-systeem 1926.

5) Technisch Intern. Zeitschr. für allg. Sprachw. IV 100 sqq. Cf. ook Grundriss § 434 sqq.

„houden en bewaren van het Verbond”⁴⁾. Daarmede acht de schrijver dan bewezen, dat de religie een Verbond is. Dit is dan het nadere bewijs van de stelling, die wij in ons vorig artikel overschreven: „De Schrift beschouwt de religie als een Verbond”. Het boek gaat dan ook na den daareven geciteerden zin eenvoudig verder „Nu is dit „Verbond” zeker niet een verband, dat men binnen den kosmos heeft te zoeken.”

Bij den voorlaatst geciteerden zin verwijst de schrijver nu naar zeven Bijbelteksten. Deze teksten moeten dan het bewijs leveren, dat volgens de Schrift de religie een Verbond is. Dat is dus nu „eigenlijk” religie.

De teksten, waarnaar verwezen wordt, zijn de volgende:⁵⁾ Ex. 19:5; Deut. 33:9; Ps. 25:10, 103 vs 18, 132:12; Jes. 56:4 en 6; Dan. 9:4.

Het zou te veel van onze ruimte vragen, al deze teksten hier af te drukken. Ieder kan ze zelf nazoecken.

Maar nu is het o.i. wel opvallend, dat niet één van deze teksten het bewijs geeft, dat de religie een Verbond is.

Zeker, het behoort wel tot den „dienst Gods” dat Israël het verbond bewaart; maar uitgaande van de gedachte dat nog bewezen moet worden: „de Schrift beschouwt de religie als een verbond” staat in deze teksten niets dat ten bewijze voor die stelling kan dienen.

Zelfs al zou uit deze teksten te bewijzen zijn, dat de dienst Gods onder den vorm van een verbond Israël bekend was (hetgeen met de genoemde teksten niet is te bewijzen), dan nog zou daaruit niet volgen eenig bewijs voor de stelling „de Schrift beschouwt de religie als een verbond”.

Wij hebben hier bij den schrijver te doen met de methodische fout, die wij een vorig maal omschreven. De schrijver wil met deze teksten iets bewijzen. Ware dit „iets” nu reeds bewezen uit hoofde van andere teksten, dan zou in dat licht misschien deze tekst kunnen worden geëxegeseerd zooals de schrijver doet. Heel misschien, waarschijnlijk ook nog niet eens. Maar om te bewijzen met deze teksten, dat de religie een Verbond is, dat is onmogelijk.

En nu is het merkwaardig, dat de schrijver zelf een tekst aanhaalt, die juist bewijst, dat zijn opvatting onjuist is. Immers in al de genoemde teksten gaat het om de uitdrukking „het verbond houden” of „het verbond bewaren”. Volgens den schrijver is „verbond” hier gelijk aan religie.

Maar hij verwijst zelf naar Dan. 9:4 en daar staat, dat God het verbond houdt. Daaruit volgt toch onmiddellijk, dat de uitdrukking „het verbond houden” niet bewijzen kan wat de schrijver wil. Anders zouden wij moeten zeggen, dat God ook religie heeft.

Wij hebben hier geen behoefte, de uitdrukking „het verbond houden” nader te exegetiseeren. Slechts wijzen wij er op, dat ze volgens Gereformeerde exegeten beteekent „trouw blijven”, waarbij deze uitdrukking dan in Israël mede betrokken moest worden op de verbondsheiligheid.

Maar in ieder geval blijkt reeds uit den door den aangehaalden schrijver zelf geciteerden tekst Dan. 9:4, dat de uitdrukking niet bedoelen kan een bewijs te geven, noch ook onbedoeld een bewijs geeft voor het feit, dat religie een Verbond is.⁶⁾

4) a.w. p. 40.

5) Aantekeningen, pag. 4, noot 18.

6) De uitdrukking luidt in Dan. 9:4 letterlijk: „Gij groote en verschrikkelijke God, die het verbond en de weldadigheid

Royen. De laatste teekent het genus als product van reïnterpretatie en groepeeringsverschuiving. Wat er dan aan voorafgaat blijft een open vraag. De officiële geslachtsregeling, gelijk wij die te onzen kennen, is hem een gesystematiseerde fictie.

Het is onmogelijk, thans hierop min of meer uitvoerig in te gaan. Dit sta echter voorop: niet één der aangeduide theorieën is bewijsbaar: alle rusten op geloof.

Van alle stelsels ten dezen geldt dat ze een wereldbeschouwing representeren. Het zou aanlokkelijk zijn dit uit te werken, maar we moeten volstaan met in enkele trekken aan te geven wat het Calvinistisch standpunt naar ons oordeel meebrengt.

We gaan er van uit dat de tegenstelling manlijk-vrouwelijk niet allereerst somatisch moet worden verstaan. Dit tegenover degenen die pathologische (sic!) neigingen zoeken achter het in-verband-zetten van genus en natuurlijke sexe. De verhouding van „Christus en de gemeente” herhaalt zich als een eindeloos gevarieerd motief in de scheppingsmythologie. Dat hemel en aarde in de mythologie der verst verspreide volkeren als echt paar gelden is geen toeval, maar vervorming eener scheppingsgedachte. Hetzelfde geldt m.m. voor zon en maan.

Daartegenover is dan het neutrum de natuurlijke taalvorm voor wat geslachtloos is of van hetzij onontwikkeld, hetzij onbekend geslacht (het kind).

Wanneer we in deze richting iets van de oplossing zoeken, verwijderen we ons van hen die tot geen prijs wat ze een „logische” taalbeschou-

(Over d
„religie” z
„den dien
ren” en o

III. Gel
hart” bij
belangrijk
een weg i
maakt, w
geantwoor
„door hee
vanwaarui

Verweze
waar wij
bewaren
levens.”

Het is o
het hart i
s mensche
aan om a
logie te o

Wannee
geeft, dit
wordt, da
religie m
toch wel
gemaakt.

Immers
hart der
s mensche
maar dan
de filosof
ons wil d
beschouwi
verstaan
van Edom
hart eener

Maar he
wij hier
waarin he
citeeren. U
het woort
Slechts w
zooals de
van de Se
rakter

Heilige
Volgens d
ik met ev
nen zegge
dienst Go
vs 9: „Uw
Maar hoe
der Schrift
aandoening
blijkt wel

Philemon
geloopen
Bij een
Schrift bli
schillende
punten vo
zijn. Imme
diepste z
het verlang
wij nu aan

houdt dien, c
Neh. 1:5: „d
die Hem lie
weldadighe
7) a.w. blz
8) Dr H. J
pag. 59—67.

wing noem
dat het Ec
zoo dat uit
die voor E
Overeenste
kelijkheid
overeenkom
die velen r
fantasiepro
thans in oc

Nu kan
verschillend
eenzelfde z
t manlijke
Dat de Rom
ter kensche
(Faunus—F
over een z
daarin een

Intussche
talen onze
dat de dus
hoofdzaak
merkt⁶⁾ en
Indogerm
onderscheid

Eigenaarc
genusuitgan
onderscheid
dof), dat m
opvatting u

Van vrij v

6) Zie Tijds

1) De Waardeeringsonderscheiding van „levend” en „levenloos” in het Indogermansisch enz. Leiden 1913.

2) Cf. Jelinek, Zur Gesch. einiger gramm. Theorien.

3) Cf. Gramm. Specul. cap. 16 § 69.